

Doğa ile insan ilişkisi üzerine

İsmi tarihsel bir doğa olayından alan "Yazsız Yıl" sergisi, Elmas Deniz'in geçtiğimiz sonbahar aylarında Sri Lanka'nın başkenti Kolombo'da düzenlenen Colomboscope festivalindeki "Re/evolution" için ürettiği yeni eserlerini İstanbul'a taşıyor. 10 yılı aşkın süredir doğa ile insan ilişkisi üzerine kavramsal eserler üreten sanatçının resim, heykel, metin ve nesnelere ilişkin eserlerini içeren sergisi 17 Mart'a dek Pilot Galeri'de ziyarete açık.

NAZ KOCADERE
nazkocadere@gmail.com

Beton meydanından inşaat caddelerine doğru yürürken solda kalan 'Co-Pilot' levhasını görür, kapıdan içeri girip merdivenlerden aşağı inersiniz. Bulduğunuz seviye değişir, bakışınız altındaki zeminlere kayar. Yukarıdaki kalabalıktan sonra farklı bir katmana varırsınız, burası beyaz ve sakin. Bir yandan da belki toprağa ve doğaya biraz daha yakın. Bu düşünceleri takiben Elmas Deniz'in "Yazsız Yıl" başlıklı sergisine adım attığımızda insanın kapladığı alanın pek ötesine geçemediği "1m"lik alan"* biraz genişleyebilir.

Elmas Deniz, 10 seneyi aşan vakittir doğa ve ekonomi konuları etrafında sürdürdüğü çalışmalarını takiben, 'yazsız yıl' olayı ile sergi hazırlığının çok öncesinde karşılaşmış. Yoksulluk yılı adıyla da bilinen sene, 1815'te Endonezya'daki bir yanardağ patlamasının ardından mevsim düzeninin bozulduğu, ekinlerin yetişmediği ve yokluğun hüküm sürdüğü sene olarak adlandırılmış. Serginin ismi, içerdiği eserlerden önce belirlenmiş olsa da sanatçının ifadesine göre her bir işe 'yazsız yıl' isminin çağrıştırdıklarının eklenmesiyle yeni bir katman eklenmiş ve bu durum her işin kavramsal çıkış noktasını zenginleştirmiş. Sergi öncesindeki araştırmalarından bahsederken Deniz, Çernobil faciası ve ortaya çıkardığı tartışmalar üzerine odaklandığı, 2006 tarihli "Bize Bir Şey Olmaz" projesinden başlayarak yıllar içinde pek çok okuma yaptığını ve bunların arasında öne çıkanın Sidney W. Mintz'in "Şeker ve Güç" kitabının olduğunu belirtiyor. Yine Pilot Galeri'de 2014'te gerçekleştirilen "Siyah Panteri Görebilmek" sergisinde kapitalizmin insanın doğa algısı üzerindeki etkisini ele alan sanatçı, "Yazsız Yıl" sergisinde bu kez doğa ile değişen ilişki biçimlerimizi daha detaylı incelediğini ifade ediyor. Deniz sergiye hazırlık sürecinde, araştırmalarını temel kavramlarla sınırlı tutmaktansa, örneğin ekoloji külliyyatına odaklanmaktansa, daha geniş bir perspektifte ilerleyip tarihsel dönüşümleri izleyen okumalarla ilgilenmiş.

Sergide öne çıkan video ve sanatçı kitabı Kolombo'da gerçekleşen "Re/evolution" başlıklı sergi için hazırlanmış. Bu iki yeni üretimden hareketle ortaya çıkan bir heykel, sanatçının ilk kez sergilenen tuval resimleri ve 14. İstanbul Bienali'nde sergilenen eserine paralel bir temayla oluşturulan bir iş sergiye eşlik ediyor.

Sokak seviyesinin altında, toprak seviyesinin bir nebeze daha yakındaki galeri mekanına atılan ilk adımda karşılaşılan "Satılmaz Eser" içinde çeşitli

Elmas Deniz, "Görülme İçin Yapılmış/Made to be Seen", video, 06' 08", 2017

renklerdeki tohumları barındıran bir kutu görünümünde. Bir mücevher kutusunu andıran yerleştirme toprağın altına bırakılmadan önce dramatik bir ışıklandırma ile sergilenen, korunmaya alınmış bir tarihsel objeye dönüşmüş. "Satılmaz Eser"de yer alan tüm tohumları sanatçı aylar boyunca organik pazardan biriktirmiş. Neredeyse her hafta Bomonti'deki organik pazara giden sanatçı bir gün toprağa ekme planıyla, değerli yerli türleri barındıran tohumları saklamış. Türkiye'nin her köşesinden gelen tohumlar arasında keçiyoynuzu, siyah benekli şeker fasulye, kavun, kabak ile mısırın yanı sıra ısrırgan otu, elma, narenciye ve buğday gibi türler bulunuyor. Değer sistemi-

nin sorgulanması fikriyle, tohum yığını sembolik bir yeterlilikte tutulmuş. Sanatçı, galerinin içinde satılan bir sanat eseri ile satılması yasak olan tohumların sanat eserine dönüştüğü noktaya işaret etmeyi hedeflemiş. Zira Türkiye de 2006 yılından beri yerel tohum satışı yasak, 2018 itibarıyla da bakanlık tohum satışına bir tür sertifika alınması gerekliliğini gerekçe göstererek bu yerel tohumları toplayıp sadece hibrit tohumları serbest kılacak. Sanatçının aktardığına göre organik üreticilerin bu yasağı aşmak için uyguladıkları 'tohum takası' yani para ilişkisi olmadan takas yöntemi mücadelesi de son dönemde etkisini kaybediyor. Deniz, bu durumun dünyanın pek çok yerindeki

çokuluslu hibrit tohum üreten şirketlerin baskısıyla olduğunu ve ortaya çıkan durumun binlerce yıllık kültürün katledilmesi anlamına geldiğini ifade ediyor.

Bitkisel bir teraryumu sahneye "Yok için Sera" sanatçının tasarladığı ve kardeşinin el emeğiyle ortaya çıkardığı bir heykel. İnce detaylarını tetkik ederken çevresinde birkaç tur attıran minyatür cam evin içine yerleştirilmiş bir bitki bulunmuyor. Neticede eserin bulunduğu galerinin güneş ışığından yoksun koşulları insanın iklim kısıtlamalarını aşmak ve kendini her koşulda beslemek için geliştirdiği sera uygulamasına yönelik eleştiriyi somutlaştırıyor. Serginin bol katmanlı eseri "Uçan Bitkiler, Köpekler ve Filler" bir sanatçı kitabı olarak kurgulanmış. Sergiye dahil edilen kitabın sayfaları Batılı okuma sistemindeki şekliyle soldan-sağa duvara levha olarak yerleştirilmiş. Fil gübresinden yapılmış özel kağıdın dokusu dikkat çekiyor. İngilizce kısa pasajlardan oluşan kitap, "İnsan eşlikçisi türler ile karşılaşmalar" alt başlığıyla açılıyor. Sanatçı, kaleme aldığı metinlerde anlatıcı rolünü üstleniyor. Metinlere Sri Lanka'dan yurt dışına taşınan tropik bitkilerin baskıları eşlik ediyor. Girişte yer alan metin dünyayı nasıl gördüğümüze yönelik bir deneme sunuyor. "Biz" insanlarını, bakışımızı/bakış açımızı, çevremizdekilerin hangi oranda daha kısa/uzun olduğuna göre belirlediğimize değinmiyor. Yürürken bakışımızın aşağısında düşenleri atladığımızı işaret ediyor ve ayaklarımızın altındaki toprağın, doğanın farkına varmaya çağırıyor. Farklı dalga boylarında, çeşitli bakış huzarında, birbirinden habersiz yaşadığımız evrende anlatıcı bakışını bir sokak köpeğine çeviriyor. Ardından anlatıcı kalabalık bir caddede insanlarla çevrilmişken, sokak köpeğine sarılıyor. Anlatıcının şimdi bulunduğu konum, köpeğin hizasında, yerde. Sokak köpeğinin kürkündeki kir topraktan gelmiş değil, pisliği emmiş şehre ait. Köpek ve anlatıcı bu halde sarılmışken, hayat yukarıdaki dalga boylarında hızla akmaya devam ediyor. İstanbul'un farklı noktalarındaki sokak köpeklerine sarılma hikayeleriyle devam eden kitapta ziyaretçi bitki baskılarının ardından, pencerelerinden bitkiler sarkan bir uçak baskısı karşılıyor. Sayfaların devamında canlı bitki örneklerinin uluslararası nakliye yönetmeliklerine dair açıklamalar yer alıyor. Duvara asılı, sayfalar arasında gezinirken anlatıcının çevresindeki tüm canlılara dokunan ince ruhunu hissetmek mümkün.

İstanbul'da ilk kez sergilenen "Görülme İçin Yapılmış" videosunda, reklam dili ile cezbedici doğa harikası sahneleri bir araya geliyor. Doğanın nasıl izlenip nasıl algılandığının yanı sıra nasıl pazarlandığı üzerine de düşündürücü videoda, tanıtılan ürün bir tür 'satılmaz şey' olarak Sri Lanka'nın yeşil doğal güzelliği. "Görülme İçin Yapılmış"ta yer alan sesin telaffuz ettiği kelimeler lüks tüketim reklamlarından esinle seçilmiş. Ortaya çıkan videoda, Sri Lanka'nın eşsiz ve göz alıcı doğasının yalıtılmış bir lüks tüketim malzemesine dönüştürülmüş sahnelenmiş. Sanatçı, bu eserin hazırlık aşamasında

Raymond Williams'ın "Reklamcılık: Sihirli Sistem"*** makalesinden hareketle, reklam tarihi üzerine okumalara odaklanmış. Williams'ın reklamları bir tür 'dil' belirleyici olarak aktardığını ifade eden Deniz, "günümüzün kafası karışmış insanı için aranan sihrin reklamlarda olduğu" fikrine yoğunlaşmış. Buna bağlı olarak sanatçı, "Görülme İçin Yapılmış" videosunda, reklamın kendisini videonun merkezine alarak, doğaya bakış meselesini ele almış.

Resim bölümü mezu olan Deniz, ilk kez bu sergisinde tuval resimlerini sergiliyor. "Karga Portreleri" insanı yücelten ve merkeze alan portre geleneğine bir alternatif olarak, nadir görülen bir zekaya sahip bu türü konu ediniyor. Sanatçının yaklaşık 20 sene önce yaptığı ilk resim çalışmalarından sonra insana özgü varsayılan portre geleneğini kargalar üzerinden kurguluyor. Hayvan ile insan arasında bir karşılaşmayı/bakışmayı bir araya getiren çalışmalar, kargaların bir zihin kuramı olduğunu söyleyen bilim insanlarına*** işaret eden çalışmalarla komşu olarak izlenebiliyor.

"Yazsız Yıl"ın değindiği bir diğer konu, insanın doğada yarattığı tahribata yönelik kendi vicdanını hafifletmek adına icat ettiği 'atık ayrıştırma'. Doğada çözünen ve çözülmemeyen plastik aldanışı "Hata I" ve "Hata II" başlıklı eserlerle belgeleniyor. Yan yana sergilenen çerçevelenmiş iki plastik torbadan biri 70 yılda, biri beş yılda parçalanırsa da doğada dağılan parçaları yutabilecek balıkların öldüğü saptanıyor. Doğanın içinde yok olacağı varsayılan plastik ashında organik bir materyale dönüşemediğinden toprağa karışmıyor. Bu probleme işaret eden eserler sanatçının, 14. İstanbul Bienali'nde sergilenen "Panorama'nın Altında" işiyle eş zamanlı üretilen, küresel atık sorununa değindiği döneme ait bir çalışma. Çoğunluğu yeni üretilmiş eserlerden oluşan sergide, üretiminin üzerinden üç yılı aşkın bir süre geçen çerçevelenmiş plastik torbalar hâlâ ayakta, hâlâ ayrışmamış ve hâlâ çevreye son derece zararlı.

Sergide yer alan eserlerin kullanılan materyal bakımından iki uca yer aldığı gözlemek mümkün. "Yazsız Yıl"da el emeğiyle ortaya çıkarılan resim, sanatçı kitabı, heykel ve yerleştirmeler; reklam diliyle manipüle edilmiş ya da insan elinin müdahalesiyle yalıtılmış yapaylık ile bir arada sunuluyor. Buna ek olarak ana sergi alanı uzaktan incelendiğinde "Yok için Sera" heykelinin, "Görülme İçin Yapılmış" videosunun içindeki bir eleman gibi yer alması tesadüf değil. Detaylı bir el işçiliğiyle tasarlanmış cam ev, geniş duvara yayılan video görüntüsüne oranla bir oyuncak andırıyor. Yeşillerle çevrili bir doğal ortamda en küçük ayrıntısı bile ince işlenmiş demirden sera insan elinin eğreti duran müdahalesinin bir sembolü gibi izlenebiliyor. Böylece, farkındalıkların genişlediği noktada insan bakışının ötesine geçmek hayal edilebiliyor.

* Elmas Deniz'in "Uçan Bitkiler, Köpekler ve Filler" başlıklı sanatçı kitabından bir alıntı.
** Raymond Williams, "Advertisement: The Magic System", 1980.
*** "Ravens have a theory of mind, say scientists" sergideki çalışmadan bir alıntı.

RAMAZAN CAN

Evvel Zaman İşi | Once Upon a Time...

March 1 Mart - April 13 Nisan 2018

ANNA LAUDEL contemporary | BANKALAR CADDESİ 10 KARAKÖY, BEYOĞLU 34421 İSTANBUL, TR | www.annalauedel.gallery